

Ruokahävikkiongelman määrittely verkkokeskustelussa

Ville Virsu ja Paula Sjöblom

ABSTRAKTI

Tässä artikkelissa tarkastellaan ruokahävikkiongelman määrittelyä verkkokeskustelussa. Käsittelyssä yhdistetään sosiologista ongelman määrittelyn prosessin teoriaa diskurssianalyttiseen metodiin. Empiirisenä aineistona käytetään Ylen ja Helsingin Sanomien verkkosivuilla vuoden 2019 aikana ruokahävikkiteemaisten artikkelien yhteydessä käytyä keskustelua. Käy ilmi, että ruokahävikki koetaan jokseenkin yksimielisesti vakavaksi ongelmaksi. Verkkokeskustelijat kuvailevat laajasti omaa ruokahävikkiä vähentävää toimintaansa oman kotitaloutensa puitteissa. Aiemmassa ruokahävikkitutkimuksessa vahvana esiintynyt ajatus läpi ruokaketjun jaetusta vastuusta ei juuri nouse esiin, vaan keskustelun fokus on pitkälti kuluttajan valinnoissa. Median monin paikoin esiin nostama ja tieteellisessä tutkimuksessa kiinteästi ruokahävikkiongelmaan kytketty ilmastonäkökulma hyvin usein torjutaan, koetaan etäiseksi tai irrelevantiksi. Sen sijaan ruokahävikin syyksi ja ongelman ytimeksi määritellään huono käytös, uusavuttomuus ja kohonneen elintason mukanaan tuoma vieraantuminen. Verkkokeskustelijoiden mukaan ruoka on aina arvokasta ja sen tuhlaaminen paheksuttavaa, joskin myös arvottavia jakoja tulee esiin: kaikki ruoka ei ole samanarvoista, mutta kaiken ruoan haaskaaminen on väärin.

Johdanto

Epäkunnioittavaa suhtautumista ruokaan eli ruoalla leikkimistä ja ruoan tuhlaamista on perinteisesti paheksuttu. Viime vuosina ruokahävikki on nostettu entistä laajemmin esiin myös yhteiskunnallisena ilmiönä – taloudellisena, eettisenä ja ympäristöä kuormittavana ongelmana – sekä yhä useammalla tieteenalalla relevanttina tutkimuskohteena (Evans ym., 2013). Ruoan arvostus ja haaskaamista paheksuvat sosiaaliset normit ovat jokseenkin universaali ilmiö (ks. Bellemare ym., 2017). Toisaalta arvostuksen taustat ja esimerkiksi ruoan käsittelyn sosiaaliset koodistot ovat aina myös paikallisesti motivoituneita ja värittyneitä (Leppänen, 2016). Yhtäällä saattaa vaikuttaa hiljattain koettu nälkä ja kurjuus, toisaalla ruokasuhdetta määrittää esimerkiksi uskonto. Ruokakeskustelussa tuodaan usein esiin myös globaali eettinen näkökulma: ruokahävikkiä lisäämällä haaskataan resurssia, jota voitaisiin käyttää nälänhädästä kärsivien hyväksi. Ruoan liikatuotanto rasittaa myös maapalloa ja ekosysteemiä ja sitä kautta koituu paitsi ihmisten myös eläinten ja luonnon vahingoksi. (Gjerris & Gaiani, 2013.) Ruokahävikki on siis tutkimuksen ja politiikan alueilla määritelty vakavaksi ongelmaksi moninlaisin perustein. Vähemmän on kuitenkin tutkittu kuluttajien näkemyksiä ruokahävikistä ongelmana ja esimerkiksi kuluttajien suhtautumista

edellä mainittuihin perusteluihin. Tässä artikkelissa pureudumme aiheeseen nimenomaan tästä näkökulmasta. Hyödynnämme etenkin Joel Bestin (2015; 2017) kehittämää konstruktionistista yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyn teoriaa, jossa kohdennetaan ongelman rakentumisprosessiin eli tyypillisesti julkiseen keskusteluun sekä keskustelussa käytettyihin diskursseihin ja siinä konstruoiuihin toimijoihin (ks. myös Spector & Kitsuse, 1977; Vasterman, 2005).

Artikkelissa tarkastellaan ruokahävikkiä koskevaa verkkokeskustelua ja analysoidaan, miten ja millaiseksi ongelmaksi ruokahävikki keskustelun puheenvuoroissa määritellään. Lähestymme tutkimusongelmaa kahdesta näkökulmasta: ensinnäkin tarkastellen sitä, miten ruokahävikin vahingollisuus perustellaan ja miten ilmiö kontekstoidaan yhteiskunnallisesti, sekä toiseksi toimijuuden kautta, muun muassa vastuun, syyllisyyden ja vaikutusmahdollisuuksien problematiikkaan fokusoiden. Ennen tätä aineistoanalyysia tarkastelemme, millaisista näkökulmista ruokahävikkiä on aiemmin tutkittu ja esittelemme tarkemmin artikkelin aineistoa ja menetelmää. Lopuksi esitämme tärkeimmät havaintomme ja päätelmämme sekä pohdimme niitä aiemmin ruokahävikkitutkimuksen valossa.

Ruokahävikki ongelmana – aiempaa tutkimusta

Ruokahävikkiongelmaa on tutkittu kattavasti ja sen kielteisiä vaikutuksia osoitettu kiistattomasti (ks. esim. Corrado ym., 2019; Luke: Ruokahävikki). Myös ruokahävikin syitä on mitattu ja dokumentoitu tarkasti (ks. esim. Principato, 2018). Toisaalta ruokahävikkiä on kuvattu ilmauksella ”wicked problem”, jolla viitataan moniulotteiseen ja sitkeään ongelmaan, jota on vaikea ratkaista kovin yksioikoisin keinoin (ks. Närvänen ym., 2020; Alhonnoro, 2020). Kuluttajien käsitykset ruokahävikin laajuudesta, jopa omassa kotitaloudessa, eivät aina vastaa todellisuutta. Arjessa ruokahävikki on salavihkainen ilmiö, jonka syitä ja lähteitä – ja sitä kautta myös hävikin pienentämisen mahdollisuuksia – ei aina tunnisteta kovin helposti. (Ks. Koivupuro ym., 2012.)

Keskusteluun luo oman jännitteensä myös se, että ruokahävikille ei ole akateemisessakaan keskustelussa vakiintunut yhtä ainoaa määritelmää, ja erilaiset mittaustavat tuottavatkin erilaisia tuloksia (ks. Alhonnoro, 2020; Gjerris & Gaiani, 2013). Triviaalilta vaikuttava ilmiö onkin monin paikoin tulokinnanvarainen. Tarkastelemme tässä artikkelissa myös tämän käsitteellisen tai semanttisen hajonnan mahdollista vaikutusta verkkokeskustelussa. Ruokahävikkiongelman monitahoisuutta kuvaa myös se, että aiemmin aiheen käsittelyssä keskityttiin vahvasti kuluttajan valintoihin, mutta sittemmin tämän ”suvereenin kuluttajan” oletuksen on huomattu jättävän varjoon useita oleellisia tekijöitä. Nykyisin aihetta lähestytään usein jaetun vastuun näkökulmasta, jossa huomioidaan kaikkien ruoan tuotantoketjun toimijoiden merkitys hävikin syntymiseen. (Evans ym., 2017; Raippalinna, 2020; Welch ym., 2018.) Kuluttajalla on valtaa, mutta kuluttajan valintoja myös ohjaavat monenlaiset rajoittavat, kannustavat ja suostuttelevat voimat samoin kuin kulttuuriset tekijät, joita kulutuspäätöksiä tehdessään

harvemmin tiedostaa tai edes tietää. Yksilön ja yhteiskunnan suhdetta ja vastuukysymyksiä sivuvaan keskusteluun ylipäänsä liittyy tietenkin aina myös voimakkaita ideologisia jännitteitä.

Toisaalta ruokahävikistä puhuttaessa kuluttaja on edelleen usein keskiössä, oli kyse mediasta (ks. Raippalinna, 2020) tai vaikkapa valistuskampanjoista. Myös aineistomme keskustelijat tarkastelevat aihetta pääsääntöisesti kuluttajan positiosta, ja siksi kuluttaja on korostuneesti esillä myös tässä artikkelissa. On kuitenkin huomattava, että kuluttajan positio voi olla moniulotteisempi kuin usein ajatellaan; esimerkiksi omien vaikutusmahdollisuuksien käytössä on kuluttajien välillä suuria eroja. Närvänen ym. (2018) purkavat kuluttajuutta vaikuttamisen näkökulmasta ja erittelevät kolme erilaista kuluttaja-kansalaistyyppiä: kulutusvalintojen tekijä, lähiyhteisössä toimija ja vaikuttaja sekä yhteiskunnallinen aktiivi. Kaikkien kolmen toimet vaikuttavat ruokahävikkiin, mutta keinovalikoima ja lähestymistapa ovat erilaiset. Mattilan ym. (2018) tutkimuksessa taas tulevat esiin kuluttajien väliset huomattavat erot kiinnostuksessa ja perehtyneisyydessä ruokatuotantoon ja ruoan säilyvyyteen sekä ruoan käsittelyyn ja valmistukseen liittyvässä kyvykkyydessä ja kekseliäisyydessä. Nämä erot heijastuvat suoraan myös kotitaloudessa syntyvän ruokahävikin määrään.

Aineisto ja menetelmä

Tässä artikkelissa tutkimusaineistona käytetään Ylen ja Helsingin Sanomien verkkosivujen lukijakommentteja asiasanoilla ”ruokahävikki” ja ”hävikkiruoka” merkittyjen juttujen yhteydestä vuodelta 2019. Yle.fi-sivustolla juttuja oli vuoden aikana 87 ja hs.fi-sivustolla 31, eli yhteensä aineisto koostuu 118 jutun kommentteista. Kommentoidut jutut itse eivät ole mukana analyysissä, mutta juttuihin on viitattu tarpeen mukaan esimerkiksi osana keskustelun kontekstia. Tarkasteltaviksi valittiin tällaiset laajalti luetut mediat, joissa kommentointi on suhteellisen helppoa ja keskustelu usein vilkasta. Tavoitteena oli saada tietoa kuluttajien näkemyksistä, ja aineiston keskustelijat puhuvat pääsääntöisesti nimenomaan kuluttajan positiosta. Verkkokeskustelu ylipäänsä tarjoaa laajoja aineistoja, joissa keskustelijat puhuvat lähtökohtaisesti vapaasti ilman tutkijan johdattelua tai agendan asettamista (ks. Närvänen ym., 2013). Koska aineistossamme keskustelualustoina toimivat niin sanottujen yleismedioiden foorumit, eivät keskustelijat rajaudu lähtökohtaisesti tietyksi harrastusryhmäksi tai aatteelliseksi yhteisöksi, mikä on tämän tutkimuksen asetelman kannalta etu (vrt. esim. Rokka & Moisander, 2009, jossa toisenlainen rajaus on tarkoituksenmukainen).

Toki vaikkapa Ylen alustalla keskustelevakaan ei toimi tyhjiössä, vaan median nostot ja kehystykset ohjaavat aina keskustelua. Voidaan ajatella, että keskustelu on yhtäältä omaehtoista ja heijastaa sitä, mikä ihmisiä koskettaa. Toisaalta se on reaktiivista ja peilautuu median tuottamaan kuvaan ruokahävikistä.

Käsitystämme yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyn dynamiikasta ohjaa Bestin

(2015; 2017) konstruktionistinen jäsenitys: ongelmaksi katsotun ilmiön osoittaminen ja kehystäminen, relevanttien toimijoiden konstruoiminen sekä ongelman ajallinen kehitys ja alueellinen rajaaminen. Emme seuraa teoriaa systemaattisesti vaan pikemmin aineisto- ja ilmiölähtöisesti, fokusoiden niihin seikkoihin, jotka aineistossa näkyvimmin nousevat esiin.

Varsinainen metodinen työkalumme on diskurssianalyysi: keskitymme siihen, millaisin diskurssein keskustelua käydään ja miten ongelma sekä siihen vaikuttavat toimijat määritellään. Diskurssi on laaja käsite, mutta yleisesti ottaen ymmärrämme diskurssin puhettavaksi eli tavaksi lähestyä ja käsitellä kohdeilmiötä. Diskurssille ominaista on myös toistuvuus ja tunnistettavuus. (Gee, 2014; Wodak, 2009.)

Joskus ongelmakeskustelussa käytetyt diskurssit voivat olla keskenään kilpailevia. Esimerkiksi ylipaino määritellään yhtäällä riskiksi kansanterveydelle ja kansantaloudelle sekä toisaalla osaksi inhimillistä monimuotoisuutta, jota yhteiskunnassa tulisi suvaita ja vaalia paheksunnan ja rankaisemisen sijaan (Saguy & Riley, 2005). Tällaiset kokonaisvaltaisesti ihmisen elämään, identiteettiin ja hyvinvointiin liittyvät kysymykset ovat monitahoisia, mikä tulee esiin myös moninaisissa tavoissa, joilla ruokahävikkiä lähestytään ja sen luonne yhteiskunnallisena ongelmana määritellään. Tässä artikkelissa diskurssianalyttinen näkökulmamme on kehysteoreettisesti väritynyt. Kehystyksellä tarkoitetaan tässä yhteydessä ilmiön asettamista yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. (Ks. esim. Gordon, 2015; Kouri & Clarke, 2012). Toisin sanoen diskurssin valinta on usein myös ilmiön kehystämistä: sillä puhuja osoittaa ongelmakeskustelussa, mikä hänen mukaansa on relevantti näkökulma, mikä ilmiössä on erityisesti ongelmallista, mitä arvoa loukataan tai kuka kärsii vahinkoa (Best, 2015; Arcuri, 2019). Samoin toimijuus rakentuu diskursseista: ongelmakeskustelussa hyödynnetään muiden muassa asianosaisen tai neutraalin asiantuntijan puhetapoja ja positioita. Samoin identiteettipoliittiset rajanvedot tai vaikkapa ruokahävikkikeskustelussa yleisten valinnanvapausdiskurssin tai sääntelyä kritisoivan diskurssin nostaminen omaan puheeseen ovat tapoja asemoida itsensä ja muut suhteessa kohdeilmiöön.

Diskurssi ja kehys ovat siis molemmat keskustelijoiden resursseja. Ne ovat sikäli lähellä toisiaan, että molemmat liittyvät näkökulman valintaan ja siten kohdeilmiön käsittelyyn halutussa valossa. Kuitenkin esimerkiksi edellä mainittu valinnanvapausdiskurssi on pikemmin nimenomaan diskurssi eli puhetapa, joka kumpuaa tietystä arvopohjasta ja ideologiasta ja voidaan tunnistaa monesta eri keskustelusta. Kehystys taas on lähempänä selontekoa (ks. esim. Potter & Wetherell, 1987); kehystyksellä ilmaistaan, mistä puheena olevassa ilmiössä on kyse ja asemoidaan ilmiö yhteiskunnallisesti. Esimerkiksi ilmastokehys on tapa asemoida ruokahävikki ilmiönä ja nostaa esiin sen vaikutukset ilmastonmuutokseen. Paikoin käsitteet menevät hyvin lähelle toisiaan: vaikkapa ruokahävikin määrittely elämänhallinnan ongelmaksi voi olla lähtökohtaisesti kehystämistä. Toisaalta voidaan puhua myös elämänhallintadiskurssista, kun

keskustelun edetessä puhuja ottaa esimerkiksi alentuvan position ja arvioi holhoavaan sävyyn muiden toimintaa elämänhallinnan ongelmien ilmenemistä. Käsitteillä on siis yhtenevä merkitysalueensa mutta myös itsenäiset merkitysulottuvuutensa.

Tarkastelemme ruokahävikki-ongelmaa hieman samantapaisesta perspektiivistä kuin Evans ym. (2017) tarkastelevat ruokahävikki-keskustelun kuluttajaa eli tekstissä tuotettuna konstruktiona. Toisin sanoen emme suoranaisesti tarkastele ruokahävikkiä ilmiönä ja ongelmana, vaan ongelmakonstruktioita, joka verkkoviestinnässä tuotetaan. Myös Raippalinnan (2020) käsittelytapa on samankaltainen, joskin hän käsittelee median tuottamia kuluttaja- ja ongelmakonstruktioita ja näiden keskinäistä suhdetta.

Ruokahävikki-keskustelu verkossa: ongelman osoittaminen ja kehystäminen

Metadiskurssi: keskustelua keskustelusta

Aineistossamme ruokahävikki nähdään muutamaa lähinnä provosoivaa kommenttia lukuun ottamatta nimenomaan ongelmana eikä sen haitallisuutta ja vahingollisuutta juuri kyseenalaisteta. Ongelman tunnistaminen näkyy jo metadiskurssin tasolla, kun median toimintaa ilmiön esiin nostajana (ks. Best, 2015) kiitetään.

- 1) "Hienoa, että näin tärkeä aihe on otettu esille. Itsekin koen ahdistusta ruokaan kohdistuvasta aliarvostuksesta ja nykyään hyvin yleisestä nirsoilusta." (yle.fi)
- 2) "Täyttä asiaa! Tämän kirjoituksen sanoma meistä jokaisen tulisi muistaa juuri nyt, ylikuluttamisen juhla-aikana." (hs.fi)

Ongelman tai aiheen esiin nouseminen, etenkin sillä volyyymilla kuin ruokahävikki-kysymys on viime aikoina noussut, tarkoittaa usein monen median samanaikaista aktivoitumista ja aiheen laajamittaista käsittelyä. Tämä voi johtaa kyllästymiseen ja vastareaktioihinkin. Tällaista kuitenkin esiintyy aineistossa varsin vähän, etenkin verrattuna vaikkapa ilmastokysymykseen, jonka mukanaoloa uutisjuttujen näkökulmana kritisoidaan usein.

- 3) "Totta on tämä kolikon toinen puoli. Siksi varmasti koko hävikki-juttu ärsyttää ihmisiä aivan kuin sähköautohypetys. Kummassakin tilanteessa on ongelma se, että millä rahalla." (yle.fi)

Ongelman määrittelyn ja kehystämisen kannalta olennaista on myös se, miten keskeinen käsitteistö ymmärretään. Ruokahävikin ohella vaikkapa syömäkelpoisuus tai edes ruoka eivät ole yksiselitteisiä käsitteitä. Esimerkissä 4 tulee esiin ruokahävikin ja biojätteen välinen rajankäynti, esimerkissä 5 taas puhuja myöntää poikkeuksellisesti heittävänsä joskus pois ottamaansa ruokaa, mikäli se on syömäkelpotonta.

4) "Nyt ostan irtona purjoja, joka sentti syödään. Perunat kuorineen, omenat samoin. Meillä ei syödä banaaneja eikä sitrushedelmiä muutenkaan. Kuoria ei siis jää." (hs.fi)

5) Itse lappaan aina kukkurallisen lautasen – – ja kaikki menee, ellei ruoka sitten ole yllättävän pahan makuista, eli syömäkelvotonta. (yle.fi)

Syömäkelpoisuus voidaan käsittää niin subjektiivisena arviona kuin vaikkapa kulttuurisen rajanvedon tuloksena sen suhteen, mitkä eläimet ja kasvit – tai mitkä osat näistä – kuuluvat ihmisravinnon piiriin (ks. esim. Thompson & Haigh, 2017). Esimerkissä 5 ruoan tekee syömäkelvottomaksi yllättävän paha maku. Ongelma siis ikään kuin ulkoistetaan, kun poisheittäminen syy on syömäkelvottomuus eli ruoan objektiivinen ominaisuus – pelkkä *paha maku* kun viittaisi ainoastaan syöjän subjektiiviseen kokemukseen. Ruokaa arvioidaan jatkuvasti tällä tavoin, subjektiivista ja objektivoivaa määrittelyä yhdistäen ja sekoittaen. *Syömäkelpoisen* ohella esimerkiksi tuoreuden kaltaiset ruoan laadulliset, arvottavat määreet saavat eri tilanteissa erilaisia sisältöjä eri puhujien käyttäminä (Audet & Brisebois, 2019).

Paikoin myös ruoka-kategorian sisällä tehdään erottelua ja arvottavaa alakategoriointia. Aineiston perusteella kaikkea ruokaa arvostetaan siinä mitassa, että sen pois heittäminen pidetään vääränä. Yhtä lailla selväksi käy, että kaikki ruoka ei kuitenkaan ole samanarvoista. Esimerkissä 6 ihmisravinnon alakategoriointi tehdään virallisuonteisella momentteihin jaolla.

6) "Herkut, limsat, karkit, pullat, oluet jne. eivät ole ruokaa, vaan ovat ihan toisen momentin menoja." (yle.fi)

Tällainen rajanveto on ruokahävikikeskustelussa kuitenkin hyvin harvinainen. Yleensä ruoalla tarkoitetaan yleisesti ihmisravinnoksi käypää ainesta. Tässä mielessä ruoalla vaikuttaa olevan luovuttamaton arvo sinällään. Esimerkissä 6 tämä keskustelua hallitseva näkökulma kuitenkin poikkeuksellisesti kumotaan. Toisaalta väite ei ole eksplisiittisesti arvottava; mainittuja elintarvikkeita ei tuomita, vaan ne sijoitetaan toiseen hallinnolliseen kategoriaan kuin ruoka. Esimerkissä 7 puolestaan määritellään Ylen jutussa esiintyneen henkilön ostokset epäterveellisiksi ja lyhyttä elämää ennakoiviksi, esimerkissä 8 taas hävikki kytketään "liian erikoisten" ruokien harrastamiseen.

7) "Oli sen näköisiä ostoksia kärryissä, että kun noita vetää, niin ei tarvitse huolehtia eläkkeestäkään ja yhteiskunta kiittää!" (yle.fi)

8) "Meillä syödään normaalia helppovalmisteista kotiruokaa eikä kikkailla millään ulkomaalaisilla erikoisilla hävikkiä tekevillä kulinaarisilla makuelämyksillä" (yle.fi)

Kotiruoka on ruokakeskustelussa vahvasti positiivisesti arvottava ruokakategoria. Myös normaalius määritetty esimerkissä 8 positiiviseksi, kun perustarpeet hoidetaan toimiviksi havaituilla keinoilla eikä harrasteta riskaabelia kokeilua ja kikkailua. Myös usein mainittu itse tehty on arvo sinällään: se kuvaa välitöntä suhdetta ruokaan ja on samalla järkevän taloudenpidon ja elämänhallinnan representointia. Perustarpeista huolehtimista ei ole ulkoistettu.

Käytöstapojen ja elämänhallinnan diskurssi

Ruoan arvostus käy keskustelussa selväksi, mutta esimerkin 9 kaltainen ruoan arvon muodostumisen tai arvostuksen taustojen erittely on aineistossa kuitenkin hyvin harvinaista. Ruoan arvo vaikuttaa vahvalta esisopimukselta, jota ei yleensä katsota tarpeelliseksi avata (ks. esim. Perelman, 1996). Esimerkissä 10 taas nostetaan esiin globaali eettinen näkökulma, joka sekkin tulee aineistossa esiin verraten harvoin.

9) "Ajattelen, että jokaisen leivän, tomaatin, lantun jne. saattamiseksi lautaselleni asti on tehty valtavasti työtä. Siksi kunnioitan ruokaa, enkä heitä tuota tuntemattomien ihmisten työtä roskeen." (hs.fi)

10) "Toisaalta voinhan olla pihikin, mutta minulle opetettiin kotona, että ruoan pois heittämisen olevan suuri synti, koska jossain päin maailmaa lapset kuolevat nälkään" (yle.fi)

Esimerkissä 10 esiin tuotu kasvatusaspekti sen sijaan esiintyy aineistossa varsin usein, tosin useimmiten kytkettynä käytöstapojen rappioon. Ruokahävikkiongelman kehystetään siis huonoksi käytökseksi, jolloin fokus ei ole ruoan arvossa sinänsä, vaan tapakulttuurissa ja sen ongelmissa.

11) "Ihmisillä ei ole tapoja. Vikaa on myös nykyajan kasvatuksessa! Nyrkkisääntö on, että otat sen verran mitä syöt." (yle.fi)

12) "Niinpä. Jos kouluissa pidettäisiin yhä kiinni siitä kasvatuseriaatteesta, että lautanen syödään tyhjäksi, sillä olisi moninkertaiset ja vaikuttavat seuraukset pitkälle tulevaisuuteen." (hs.fi)

13) "Kyse täydellisestä piittaamattomuudesta ja ns. "ilmaisen" tarjoilun väärinkäytöstä ja muutenkin sikamaisesta käytöksestä. – –. Meillä on ipanat kasvatettu syömään lautanen tyhjäksi." (yle.fi)

Esimerkeissä tuodaan esiin käyttäytymis- ja asenneongelmat monin sanoin: huono käytös, sikamainen käytös, tapojen puute, piittaamattomuus ja törseäminen. Taustalle esitetään usein kasvatuksen ongelmia, joista esimerkissä 13 puhuja itse sanoutuu irti. Esiin tulee myös lautanen tyhjäksi -periaate, jolla on ruokahävikkikeskustelussa huomattavan vahva rooli. Monessa puheenvuorossa hahmottuu historiallinen kehityskulku, ja ruoan haaskaaminen luokitellaan nimenomaan nykyajan ongelmaksi: puhutaan nykyajan kasvatuksesta ja kasvatuseriaateista, joista on luovuttu. Tähän liittyy myös usein esiin nouseva elintason nousun problematiikka: asiat ovat liian hyvin, ja yltäkylläisyyden myötä ruoan kunnioitus on murentunut. Tällaisten narratiivien konstruoiminen on osa ongelman kehystämistä (ks. Best, 2015; Blomsma & Brennan, 2017). Esimerkeissä 11–13 esitettiin ruokahävikin taustana ja huonon käytöksen laajempina kehystenä elämänhallinnan ongelmat, jotka nähdään etenkin nykyajalle ominaisina. Esimerkissä 14 tuodaan esiin sota tai muu kurjuus mahdollisesti jopa tarpeellisena ja toivottavana kontrastiparina nykyiselle yltäkylläisyydelle.

14) "Mistä tämä nykymeno oikein johtuu - suurella osalla talouden pito on täysin holtitonta, toiset häpäisevät ruokaa jne. Tarvittaneen ilmeisesti jonkinlainen sota tai muu kurjuus, että opittaisiin taas käyttäytymään." (yle.fi)

Esimerkki 14 heijastaa päätelmää, jonka mukaan liian runsas tarjonta vääristää kuluttajan arvomaailmaa. Kokemus tai ymmärrys niukkuudesta tai ylipäänsä sen mahdollisuudesta hahmottuvat ikään kuin edellytykseksi arvostukselle ja kiitollisuudelle. Nykymenon eli elämänhallinnan rapautumisen ja elintason nousun teemat kohtaavat aineistossa usein.

15) "Me yltäkyläiseen elämään tottuneet emme osaa riittävästi arvostaa ruokaa emmekä puhdasta juomavettä, vaan pidämme niitä itsestäänselvyyksinä." (yle.fi)

16) "Ihmisillä taitaa olla asenne, että kun on maksettu, niin sille saa tehdä mitä haluaa. Vaikka laittaa roskeen... jonkinlainen elintason näyttäminen tässä on. Ja ajattelemattomuutta." (yle.fi)

Elintason nousu on aineistossa jännitteinen kysymys, ja sinänsä positiivinen kehitys näyttäytykin paikoin yltäkyläisyytenä, jolla taas nähdään välinpitämättömyyden ja ajattelemattomuuden kaltaisia kielteisiä oheisvaikutuksia. Tähän näkökulmaan liittyy paikoin myös puhetapa, jossa mennyt aika korotetaan ihanteelliseksi.

Keskustelun tässä juonteessa tulee esiin Bestin (2015) esittämä ongelman konstruoinnin ajallinen ulottuvuus. Ihmisen ruokasuhteelle tuotetaan ajassa etenevää narratiivia, ja tähän kytkeytyy ruokahävikin lisääntyminen ja ruoan pois heittämiseen suhtautuminen. Huonontumisnarratiivi on aineistossa vahva mutta ei täysin dominoiva; muutamissa kommentteissa katsotaan myös, että ylijäämäruoka on merkki korkeasta elintasosta eikä sinällään ongelma tai vahinko.

Ruokahävikkikeskustelu verkossa: toimijuus ja toimijat

Vapauden ja sääntelyn diskurssi

Edellisessä luvussa käsitellyn elämänhallintadiskurssin hengessä verkkokeskustelijat tuovat itsensä usein esiin vapaina ja vastuullisina toimijoina, ja etenkin omien elintapojen ja taloudenhoidon esittely on aineistossa vahvasti esillä. Ruokahävikkiongelma sijoitetaan kärkkäästi oman ruokakunnan ulkopuolelle, ja uutisjutussa ("Jokainen suomalainen heittää pois keskimäärin 23 kg ruokaa vuodessa", yle.fi 27.2.2019) esitetyt laskelmat koetaan jopa syyllistäviksi.

17) "En ymmärrä enkä hyväksy näitä yleistyksiä. Olkaapa hyvät, Luket ja muut mittaaajat, tehkää tarkistuslaskelmat." (yle.fi)

Aiheen henkilökohtaisuuden ja sensitiivisyyden nostavat esiin myös kotitalouksien ruokahävikkiä Pohjoismaissa tutkineet Gjerris ja Gaiani (2013). He kiinnittävät huomiota syyllisyysaspektin voimakkuuteen ja huomauttavat, että ratkaisukeskeisen kuluttajaviestinnän tulisi pikemmin osoittaa ymmärrystä ihmisten elinolosuhteiden eroavaisuuksia ja ongelman taustoja kohtaan kuin moralisoida ja kalkyloida ilmiön taloudellisia vaikutuksia.

Henkilökohtaisuus ja läheisyys näkyvät osaltaan myös siinä, että hävikin pienentämiseen pyrkivät toimet koetaan yksilön ja kuluttajan – siinä missä yrittäjänkin – vapautta rajoittaviksi.

18) ”Eiköhän säilytetä Suomessa edes jotakin vapauden rippeitä ja annetaan kunkin buffetin tarjoajan itsensä päättää mitä tarjolle asettaa ja kunkin asiakkaan itsensä päättää mitä aamiaisellaan syö.” (hs.fi)

19) ”Miksi kieltää vain aamiaisbuffetit, kielletään samalla kaikki noutopöydät. Sallitaan jokaiselle vain terveyskriteerit täyttävä ja hiilijalanjäljen minimoiva ruoka-annos. Kilot karisisivat, ylensyönnin aiheuttamat sairaudet vähenisivät ja jokainen itseään toisia parempana pitävä moralisti voisi tuntea ääretöntä tyytyväisyyttä.” (hs.fi)

Esimerkissä 19 kielto- tai rajoitusajatuksen vastataan ironisesti liioitellen ja siirtäen huomio vastapuolen oletettuihin motiiveihin ja moraaliseen ylemmydentuntoon. Tämä on tyypillistä ongelmakeskustelulle: vastapuolta koskevien oletusten avulla asetetaan tämän puheenvuoro arveluttavaan tai koomiseen valoon.

Toisaalta esimerkissä 19 tuodaan esiin myös rajoitusten positiivisia seurauksia, mikä kuvastaa vapauden ja sääntelyn monitahoista suhdetta aineistossakin. Ylipäänsä sääntelyn ja kuluttajien itsekontrollin suhde osoittautuu usein ongelmalliseksi – kuten edellä yltäkyläisyyspuheen kohdalla – ja vapautta vaalivan diskurssin rinnalle nousee vahva vastadiskurssi: kuluttajien valintojen rationaalisuuteen tai tehoon ruokahävikin suitsimisessa ei uskota varauksetta. Laajemmassa kulttuurisessa katsannossa voidaan sanoa, että rajoitusten tarpeen herääminen on yltäkyläisyyden rinnakkaisilmiö (ks. Jallinoja ym., 2018).

20) ”Oikea suuntaus. Muutokset ovat aina tarpeen. Asenteiden muuttamisesta monet puhuvat, mutta ilman ”pakotteita” muuttaminen ei onnistu, pelkkä puhuminen ei riitä.” (yle.fi)

21) ”Edelleen tuntuu, että suomalaisten kärsivät hysteerisestä pelosta. Pelätään ruoan loppuvan kesken. Ilmiö lienee geeniperimää nälkävuosilta.” (yle.fi)

Kulttuuri- ja yksilönäkökulmat vuorottelevat tässäkin ongelmakeskustelussa: yksilön esiin nostavaan kommenttiin vastaa usein kommentti, joka korostaa kulttuurista tai muuta rakenteellista näkökulmaa, johon taas vastaa yksilönvastuuta peräävä ja yleistämistä kritisoiava kommentti. Vaikka monissa kommentteissa ote on henkilökohtainen, puhutaan monessa yhteydessä myös laajemmista kehyksistä, kuten kulttuurista ja kasvatustilapiiristä sekä ylipäänsä ihmisestä jonkin tällaisen

yllyksilöllisen rakenteen vaikutuspiirissä. Syöminen on paitsi biologisperäistä tarpeiden tyydyttämistä myös läpikotaisin sosiaalisesti ja kulttuurisesti jäsentynyttä toimintaa.

Kuluttajan vapaudella on kulttuuristen ja sosiaalisten normien lisäksi tietenkin myös ruokatuotannon asettamia reunaehtoja. Verkkokeskustelu keskittyy useimmiten kuluttajan valintoihin, mikä on toki luonteva perspektiivi keskustelijoille, jotka tarkastelevat ruokaketjua pääasiassa kuluttajan positioista. Paikoin kuitenkin huomio kiinnitetään myös ketjun aiempiin vaiheisiin, esimerkiksi seuraavissa tuotantoon ja vähittäiskauppaan. Nämä näkökulmat osuvat lähelle aineistossa paikoin esiin tulevaa ylensyömisen kritiikkiä, jossa ruoan loppusijoituspaikalla ei nähdä niinkään merkitystä, jos ruokaa on jo lähtökohtaisesti tuotettu tai hankittu liikaa.

22) "Ympäristöä säästäisi ainoastaan se, ettei pois heitettävää osaa ylipäänsä olisi tuotettu." (hs.fi)

23) "Kun sinkkotalouksia on huomattava suuri osa kaikista kotitalouksista, ihmetyttää pakkaaminen neljän hengen annoksiin." (hs.fi)

Ylipäänsä ruokahävikkiongelma näyttäytyy hyvin erilaisena eri konteksteissa ja eri näkökulmista. Welch ym. (2018) puhuvat ruokahävikkiongelman määrittelystä julkisena merkitysneuvotteluna, jossa eri tahot kehystävät ongelman omasta näkökulmastaan, omien intressiensä motivoimina. Ongelman paikantaminen tuotantoketjuun on siis olennaisesti myös ongelman kehystämistä. Syylliset, relevantit toimijat ja tätä kautta myös ratkaisut näyttäytyvät hyvin erilaisina sen mukaan, mitä ketjun osaa tarkastellaan.

Jo aiemmin esillä ollut syömäkelpoisuus on paitsi elintarvikehygieeninen myös sosiaalinen ja poliittinen neuvottelukysymys. Tämä problematiikka nivoutuu toimijuuteen ruokaketjussa; sääntelyn ja suositusten sekä kuluttajien oman harkinnan suhde on paikoin jännitteinen (ks. Watson & Meah, 2013). Kuluttajien näkökulmasta sääntely voi joskus aiheuttaa tarpeetonta hävikkiä, mikä aiheuttaa kitkaa virallisen tiedon ja kokemuseräisen "maalaisjärkitiedon" välille (ks. myös Mattila ym., 2018).

24) "Eiköhän syynä päiväshysteriaan ole viranomaisten luoma hysteria. Suomalaiset luottavat viranomaisten sanaan sokeasti." (hs.fi)

Ilmastodiskurssi

Yksi keskustelun vahvoista juonteista on ilmastokysymys, jossa nivoutuvat yhteen ongelman kehystys ja toimijuus. Media ja muutamat keskustelijoista sijoittavat ruokahävikin samaan kehukseen ilmastonmuutoksen kanssa, valtaosa taas näkee, että näitä pitäisi käsitellä erillisinä ilmiöinä. Bestin (2015) mukaan ongelman määrittely on aina alueiden (domain) määrittelyä: mitkä ilmiöt liittyvät yhteen tai kuuluvat samalle alueelle, millaisia syy-yhteyksiä niiden välille voidaan olettaa ja millaiseksi ongelman vaikutusala määritellään? Samalla ilmastoteema nousee

vahvasti toimijoita määritteleväksi identiteettipoliittiseksi kysymykseksi. Oma suhde ilmastokysymykseen tuodaan esiin ja samalla usein viitataan joko suoraan tai epäsuorasti toisin ajattelevien joukkoon.

25) "Mä en nyt välitä tuputtaa sitä ilmastonmuutosta tähänkään yhteyteen, mutta onhan tuo järjetön hamstraaminen rumaa ja kauheata haaskaamista." (yle.fi)

26) "Ruokahävikin olen pyrkinyt minimoimaan jo ennen tätä ilmastoöyhötystä." (hs.fi)

27) "Ruokahävikin vähentäminen on jo kustannussyistä järkevää. Itse en usko ilmasto-vouhotukseen mutta sydän itkee jos ostan liikaa ruokaa joka menee haaskiin." (yle.fi)

Ilmastonäkökulman torjumisessa tuodaan esiin kyllästyminen tai muu vastenmielisyyys ilmastopuhetta kohtaan: siihen liitetään tuputtaminen, öyhötys ja vouhotus. Ilmastomotiivi on havaittu vieraaksi myös brittikuluttajille, vaikka Isossa-Britanniassa valtion masinoimat ruokahävikin vähentämiskampanjoiden kaltaiset toimet on motivoitu ilmastosyillä (ks. Watson & Meah, 2013). Voidaan ajatella, että vanhastaan jaetun hävikin välttämisen periaatteen kehystäminen uudelleen ilmastoon kytkeytyväksi kysymykseksi ei näytä saavuttavan jakamatonta suosiota (ks. Lakoff, 2010). Kommenttiosiossa tämän median tarjoaman sijaan esitetään monin paikoin jokin relevantimmaksi katsottu kehys.

28) "Taas viedään pohjaa asiakeskustelulta, sotkemalla siihen ilmastoahdistus. Ihmetyttää, eikö ilmastohihhuleita kiinnosta ollenkaan konkreettiset eettiset ongelmat liharuuan suhteen, eläimiin kohdistuva väkivalta ja tappamien." (yle.fi)

29) "Kyllä köyhä eläkeläinen käy ihan omaa elinkamppailuaan eikä mitään ilmastosotaa metsästäessään laputettuja tuotteita." (yle.fi)

Monessa puheenvuorossa ongelma itsessään tunnustetaan mutta korostetaan, että oma ruokahävikin välttämisen motiivi – tai yleisemmin katsoen oikea motiivi – ei ole ilmastoahdistus tai ilmastokysymys ylipäänsä. Esimerkeissä 28 ja 29 varsinaisina ongelmina nostetaan esiin eläinten kohtelu sekä köyhyys ja ilmastokehys kielletään irrelevanttina. Ruoantuotannon ilmastovaikutukset on tutkimuksissa osoitettu, mutta silti ilmastokysymys vaikuttaa jääneen monelle etäiseksi. Esimerkissä 29 sanavalinta konkreettinen viitanee juuri suoriin ja selvästi havaittaviin yhteyksiin, joita on vaikeampi hahmottaa ruoan ja ilmaston välillä.

Ilmastopuheen yhteydessä tulee esiin ilmastohuolen leimaaminen ideologisesti värittyneeksi; useissa puheenvuoroissa tehdään pesäero öyhöttäjiin ja hihhuleihin, jotka tunnistavat saman ongelman kuin puhuja itse mutta kehystävät ja määrittelevät sen eri tavoin. Bestin (2015) mukaan ongelman määrittely on myös identiteettityötä, jossa tällaiset rajanvedot ja erottautumiset kärjistyvät. Ilmastokysymyksen kannalta kiinnostava on myös Bestin (2015) jäsenyyden

paikka-ulottuvuus (place), joka viittaa kohdeilmiön sijoittamiseen tai rajaamiseen maantieteellisesti. Ilmastokeskustelussa usein esiintyvää toimijoiden vaikutusvallan vertailua ei ruokahävikkipuheessa juuri tule esiin, joskin kulttuurista tai etnistä rajausta tai paikantamista esiintyy paikoin, kun jokin ilmiö tai käyttäytymisen piirre määritellään esimerkiksi erityisesti suomalaiseksi (ks. esimerkki 24).

Lopuksi

Analysoimme tässä artikkelissa ruokahävikkiongelman määrittelyä verkkokeskustelussa. Aiempi ruokahävikkitutkimus on paljolti ottanut ilmiön ongelmastatuksen lähtökohdakseen ja keskittynyt ongelman syihin tai ratkaisumahdollisuuksiin (ks. esim. Närvänen ym. 2020). Halusimme tässä artikkelissa kuitenkin ikään kuin testata tätä ongelmalähtöistä ajatusta tarkastelemalla kuluttajien näkemyksiä aiheesta. Kun media nostaa ruokahävikin esiin ongelmana, miten verkkokommentoijat reagoivat?

Kävi ilmi, että myös verkkokeskustelijat kehystävät ruokahävikin jokseenkin yksimielisesti ongelmaksi. Tämä näkyy myös keskustelua kommentoivassa metadiskurssissa, jossa ilmiön esiin nostamista kiitellään. Konstruktionistinen keskustelua purkava metodi osoittautui kuitenkin käyttökelpoiseksi, sillä verkkokeskustelijoiden tavassa hahmottaa ongelma tuli esiin eroja aiemmassa tutkimuksessa korostettuihin ongelman aspekteihin tai median nostamiin näkökulmiin nähden (ks. esim. Närvänen ym. 2020; Bellemare ym. 2017). Esimerkiksi globaali ekosysteemiajattelu tai globaalit eettiset kysymykset tulevat paikoin esiin myös verkkokeskustelussa, mutta huomattavasti useammin esiintyi elämänvalintoihin fokusoivaa identiteettipoliittikkaa ja käytännön säästäväisyysniksejä. Aiheen läheisyys ja henkilökohtaisuus näkyvät reaktioissa selvästi. Bestin (2017) termein keskustelijoiden etäisyys kohdeilmiöön on tyypillisesti pieni, asianosaisen etäisyys.

Bestin (2015) viitekehyksen läpi tuli esiin myös muita ongelman paikantamiseen ja taustoittamiseen liittyviä seikkoja. Esimerkiksi pelko ruoan loppumisesta ja sokea viranomaisluottamus katsottiin tyypillisesti suomalaisiksi piirteiksi, jotka edesauttavat ruokahävikin syntymistä. Huomattavaa on myös se toimijuuteen liittyvä seikka, ettei ongelmakestus ole pelkästään asemoitumista suhteessa kohdeilmiöön vaan myös muihin keskustelijoihin ja keskustelussa esiintyviin diskursseihin. Tämä tuli esiin etenkin ilmastodiskurssin yhteydessä. Sosiaalisena ongelmana ruokahävikki on hieman erilainen kuin monet etäisemmät, usein marginalisoidut ilmiöt; se konkretisoituu ja tulee näkyväksi jokaisen ihmisen päivittäisissä valinnoissa (ks. Best, 2017). Tämä vaikuttaa epäilemättä suhtautumiseen ja toimenpide-ehdotuksiin, kun kyseessä on omakohtaisesti havaittu asia eikä vaikkapa rikollisuuden kaltainen ilmiö, joka on helpompi ulkoistaa yhteiskunnan laitamille.

Aiheen läheisyys tekee luontevaksi lähestymisen oman välittömän kokemuksen kautta (ks. Närvänen ym., 2013). Sekin epäilemättä vaikuttaa, että mediassa

ruokahävikistä puhuttaessa havainnollistavana kontekstina on usein buffetruokailu, laitospöytäruokailu ja kotitalouksien ruokatuotokset, jolloin keskeiseksi toimijaksi asemoituu helposti kuluttaja. Keskustelijoiden fokus onkin useimmiten kuluttajan, perheen ja kotitalouden tasolla. Verkkokeskustelua analysoimalla voidaankin vähintään epäsuorasti havainnoida myös median toimintalogiikkaa: tietyt aiheet, painotukset ja näkökulmat saavat selvästi enemmän huomiota ja aiheuttavat vahvempia reaktioita.

Ruokahävikki kehystetään verkkokeskustelussa useimmiten käytösongelmaksi ja elämänhallinnan ongelmaksi. Tähän kytkeytyy vahva elämänhallinnan diskurssi, omakohtaisia ruokahävikin hallinnon keinoja erittelevä puhetapa, johon liittyy nykyajalle tyypillisiä elämänhallinnan ongelmia ihmettelevä näkökulma. Oma neuvottomuutta, osaamattomuutta tai epävarmuutta ei taas juuri tuoda esiin, mikä on huomionarvoista, koska todellisuudessa ihmisten mahdollisuuksissa, ajankäytössä, perehtyneisyydessä ja muissa ruokailuun vaikuttavissa tekijöissä esiintyy suurta vaihtelua. Eri ihmiset hallitsevat huomattavan erilaisia keinovalikoimia ruoka-aineiden hyödyntämiseen. Jopa Mattilan ym. (2018) tutkimat bloggarit, jotka olivat erityisen tiedostavia ja perehtyneitä, kokivat haasteita ruoka-aineiden tehokkaassa käytössä ja hävikin minimoimisessa. Ruokahävikkitutkimuksessa suvereenin kuluttajan hahmo on pitkälti hylätty liian yksioikoisena (ks. esim. Welch ym. 2018; Evans ym. 2017), mutta verkkokeskustelijat ottavat monin paikoin tämän tyyppisen vahvan ja vastuullisen toimijan roolin. Melko harvassa puheenvuorossa tulee esiin kuluttajan toimintaympäristö, kuluttajaan vaikuttaminen, kulutusta ohjaavat rakenteet ja ratkaisut, jotka on tehty ruokaketjun aiemmissa vaiheissa. Keskustelijat vaikuttavat vaalivan kuluttajan valinnanvapauden diskurssia, eikä esimerkiksi Welchin ym. (2018) tutkimuksessa ruokaketjun toimijoiden painottama jaetun vastuun ajatus ei tule esiin kovinkaan vahvasti. Viranomais sääntely turhan aikaisine parasta ennen -päivämäärineen tulee paikoin esiin ruokahävikkiä lisäävänä tekijänä, mutta tällöinkin yleisellä tasolla, ei puhujan omaan toimintaan vaikuttavana asiana.

Kuluttajan toimijuus tulee aineistossa esiin nimenomaan kulutusvalintojen muodossa. Keskustelijat eivät eksplisiittisesti omaksu esimerkiksi Närväsen ym. (2018) havaitsemia laajempia rooleja, joihin sisältyy muun muassa laajamittaisempaa muutokseen tähtäävää yhteiskunnallista aktiivisuutta. Toki verkkokeskusteluun osallistumisen itsessään voi tulkita pelkkiä ostopäätöksiä laajemmaksi vaikuttamiseksi, mutta puheen tasolla aktivismia ei tuoda esiin vaan kuluttaja-vaikuttajan rooli rajautuu oman kotitalouden ratkaisuihin. Tässä on toki huomioitava tämän tutkimuksen ote ja asetelma eikä tehdä laajempia yleistyksiä ihmisten perspektiiveistä, sillä samakin ihminen voi ottaa erilaisia positioita eri tilanteissa: verkossa kuluttajan positiosta keskusteleva voi muissa ympäristöissä toimia muilla tavoin ruokahävikki-ongelman parissa.

Ongelman paikantaminen ja toimijuuden problematiikka nivoutuvat aineistossamme yhteen ilmastoteeman yhteydessä. Media nostaa ruokahävikin usein esiin ilmasto-kehityksessä, ilmastonmuutokseen kytkeytyvänä ongelmana.

Tämä jakaa verkkokeskustelijoita, ja moni asemoituu painokkaasti: ruokahävikki on vakava ongelma mutta ilmastonäkökulma ei niinkään relevantti. Tällöin ilmastohuoli kehystetään usein ideologisesti värittyneeksi vouhotukseksi ja hysteriaksi. Ruokahävikkiongelman ydin sijoitetaan näissä puheenvuoroissa toisaalle käytöstapojen ja elämänhallinnan rappioon, ruoan haaskaamisen ja köyhyyden dilemmaan tai ilmastokeyhykseen liittymättömiin eettisiin kysymyksiin. Itkosen (2015) mukaan käsitykset ihmisen roolista ilmastonmuutoksessa ylipäänsä vaihtelevat voimakkaasti ja omaksuttuihin näkökantoihin vaikuttavat etenkin sosiaaliset verkostot (ruokahävikin osalta ks. myös Mitchell & Prescott 2020). Tällaisia taustatekijöitä olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin myös ruokahävikkiin suhtautumisen yhteydessä.

Tämän artikkelin kaltaista aineistoa olisi kiinnostavaa tutkia myös laajemmin, erilaisilla tutkimusotteilla. Esimerkiksi Lillqvistin (2019) tapaan laajempaa tekstikorpusta analysoiden aihetta voisi valaista eri tavoin. Vaikkapa kuluttajien käyttämistä kehyksistä voisi saada syvempää tietoa: millaisissa konteksteissa ruokahävikistä ylipäänsä puhutaan, mihin se liitetään ja milloin se nousee esiin kuluttajien puheessa. Samoin hieman toisenlainen tutkimusasetelma voisi tuoda esiin, millaiset esimerkiksi tunteita kuvaavat tai normatiivisia väitteitä esittävät sanavalinnat kehystävät ruokahävikkiä kuluttajien puheessa.

Kiinnostavaa olisi myös pureutua ruoan arvon ja arvostuksen tematiikkaan syvemmin: aineistossamme ruoan poisheittämistä paheksutaan jokseenkin yksimielisesti, mutta vain muutama keskustelija varsinaisesti avaa arvostuksen taustoja. Ylipäänsä ruokapuheen taustaoletuksia olisi kiinnostavaa avata laajemmin, sillä jo ruoan, ruokahävikin ja syömäkelpoisuuden kaltaisiin ilmauksiin liittyi selvästi vaihtelevaa merkityksenantoa, johon tässä tutkimuksessa ei päästy käsiksi.

Lähteet

- Alhonnoro, L. (2020). Turning Points of Food/Waste : Tracing Actors, Relations and Practice-networks in a Retail Setting. *Acta Wasaensia* 441. Vaasan yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-906-8>
- Arcuri, S. (2019). Food poverty, food waste and the consensus frame on charitable food redistribution in Italy. *Agriculture and Human Values*, 36, 263–275.
- Audet, R. & Brisebois, É (2019). The Social Production of Food Waste at the Retail-Consumption Interface. *Sustainability*, 11(14), 3834–3852.
- Bellemare, M.F., Cakir, M., Hanawa Peterson, H., Novak, L. & Rudi, J. (2017). On the Measurement of Food Waste. *American Journal of Agricultural Economics*, 99(5), 1148–1158.
- Best, J. (2015). Beyond Case Studies: Expanding the Constructionist Framework for Social Problems Research. *Qualitative Sociology Review*, 11(2), 19–33.
- Best, J. (2017). Popular Hazards and Policy Rhetoric. *Sociological Forum*, 32(3), 461–479.
- Blomsma, F. & Brennan, G. (2017). The Emergence of Circular Economy. A New Framing Around Prolonging Resource Productivity. *Journal of Industrial Ecology* 21 (3), 603–614.
- Corrado, S., Caldeira, C., Eriksson, M., Hanssen, O.J., Hauser, H-E., van Holsteijn, F., Liu, G.,

- Östergren, K., Parry, A., Secondi, L., Stenmarck, Å. & Sala, S. (2019). Food waste accounting methodologies: Challenges, opportunities, and further advancements. *Global Food Security*, 20, 93–100.
- Evans, D., Campbell, H. & Murcott, A. (2013). A brief pre-history of food waste and the social sciences. *The Sociological Review*, 60(2), 5–26.
- Evans, D., Welch, D. & Swaffield, J. (2017). Constructing and mobilizing 'the consumer': Responsibility, consumption and the politics of sustainability. *Environment and Planning A*, 49(6), 1396–1412.
- Gee, J.P. (2014). *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. London: Routledge.
- Gjerris, M. & Gaiani, S. (2013). Household food waste in Nordic countries: Estimations and ethical implications. *Nordic Journal of Applied Ethics*, 7(1), 6–23.
- Gordon, C. (2015). Framing and Positioning. Teoksessa D. Tannen, H.E. Hamilton & D. Schiffrin (toim.), *Handbook of Discourse Analysis* (pp. 324–345). Malden (MA): John Wiley & Sons.
- Itkonen, J. (2015) *Essays on the economics of climate change and networks*. Helsinki: Edita Prima.
- Jallinoja, P., Mäkelä, J. & Niva, M. (2018). Ruuan yltäkylläisyys ja rajat – sosiologisia havaintoja Suomesta. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 134(15), 1501–1507.
- Koivupuro, H-K., Hartikainen, H., Silvennoinen, K., Katajajuuri, J-M., Heikintalo, N., Reinikainen, A. & Jalkanen, L. (2012). Influence of socio-demographical, behavioural and attitudinal factors on the amount of avoidable food waste generated in Finnish households. *International Journal of Consumer Studies*, 36(2), 183–191.
- Kouri, R. & Clarke, A. (2012) Framing 'Green Jobs' Discourse: Analysis of Popular Usage. *Sustainable Development*, 22(4), 217–230.
- Lakoff, G. (2010). Why it matters how we frame the environment. *Environmental Communication*, 4(1), 70–81.
- Lillqvist, E. (2019). Korpusavusteinen diskurssianalyysi kuluttajatutkimuksen menetelmänä. Pikavippikeskustelun synty, nousu ja arkipäiväistyminen Suomi24-keskustelufoorumilla. *Kulutustutkimus.Nyt* 13(1), 5–30.
- Leppänen, A. (2016). *Ruoan arvostus. Kvantitatiivinen tutkimus suomalaisten suhtautumisesta suomalaiseseen ruokaan ja ruokakulttuuriin*. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.
- Luke: Ruokahävikki. <https://www.luke.fi/ravintolafoorumi/ruokahavikin-maara-laaturavitsemispalveluissa/> Haettu 15.1.2020. Helsinki: Luonnonvarakeskus.
- Mattila, M., Mesiranta, N. & Närvänen, E. (2018). Dances with potential food waste: Organising temporality in food waste reduction practices. *Time & Society*, 28(4), 1619–1644.
- Mitchell, A. & Prescott, M. (2020) Food Systems, Climate Change, and Food Waste: Knowledge, Attitudes, and Beliefs Among Middle School Students. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 52(7), S4–S5.
- Närvänen, E., Saarijärvi, H. & Simanainen, O. (2013). Understanding consumers' online conversation practices in the context of convenience food. *International Journal of Consumer Studies*, 37(5), 569–576.
- Närvänen, E., Mesiranta, N. & Mattila, M. (2018) Roles of consumer-citizens in food waste reduction. *Kulutustutkimus.Nyt*, 12(1–2), 20–32.
- Närvänen, E., Mesiranta, N. & Heikkinen, A. (2020). Introduction: A Framework for Managing Food Waste. Teoksessa Närvänen, E., Mesiranta, N., Mattila, M., Heikkinen, A. (toim.), *Food Waste Management: Solving the Wicked Problem*, (pp. 1–24). Cham: Palgrave Macmillan.

- Perelman, C. (1996). *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Principato, L. (2018). *Food Waste at Consumer Level. A Comprehensive Literature Review*. Cham: Springer.
- Raippalinn, L-M. (2020). Mobilising Consumers for Food Waste Reduction in Finnish Media Discourse. Teoksessa Närvänen, E., Mesiranta, N., Mattila, M., Heikkinen, A. (toim.), *Food Waste Management: Solving the Wicked Problem*, (pp. 289–317). Cham: Palgrave Macmillan.
- Rokka, J. & Moisander, J. (2009). Environmental dialogue in online communities: negotiating ecological citizenship among global travellers. *International Journal of Consumer Studies* 33, 199–205.
- Saguy, A.C. & Riley, K.W. (2005). Weighing Both Sides: Morality, Mortality, and Framing Contests over Obesity. *Journal of Health Politics, Policy and Law*, 30(5), 869–923.
- Spector, M. & Kitsuse, J.I. (1977). *Constructing Social Problems*. Hawthorne (NY): Aldine de Gruyter.
- Thompson, K. & Haigh, L. (2017). Representations of Food Waste in Reality Food Television: An Exploratory Analysis of Ramsay’s Kitchen Nightmares. *Sustainability* 9(7), 1139–1148.
- Vasterman, P.L.M. (2005). Media-Hype: Self-Reinforcing News Waves, Journalistic Standards and the Construction of Social Problems. *European Journal of Communication*, 20(4), 508–530.
- Watson, M. & Meah, A. (2013). Food, waste and safety: negotiating conflicting social anxieties into the practices of domestic provisioning. *Sociological Review*, 60(2), 102–120.
- Welch, D., Swaffield, J. & Evans, D. (2018). Who’s responsible for food waste? Consumers, retailers and the food waste discourse coalition in the United Kingdom. *Journal of Consumer Culture*.
- Wodak, R. & Meyer, M. (2009). *Methods for Critical Discourse Analysis*. London: Sage.

Kirjoittajatiedot

Ville Virsu, vimivi@utu.fi, on suomen kielen ja talouselämän viestinnän yliopistonlehtori Turun yliopistossa.

Paula Sjöblom, papisjo@utu.fi, on suomen kielen yliopistonlehtori ja dosentti Turun yliopistossa.

Molemmat kirjoittajat toimivat myös tutkijatohtoreina Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa monitieteisessä CICAT2025-hankkeessa.